

- Sypesteyn, C.A. van z.j. (1854), *Beschrijving van Suriname; historisch, geografisch en statistisch overzicht*, ... 's Gravenhage, Van Cleef.
- Teenstra, M.D. (1835), *De landbouw in de kolonie Suriname, voorafgegaan door eene geschied- en natuurkundige beschouwing dier kolonie, I en II*, Groningen, H. Eekhoff Hz.
- Verschuren, Stan (1987), *Suriname. Geschiedenis in hoofdlijnen*, Utrecht, Hes.

Het Surinaams-Nederlands in Nederland

Leonie Cornips

Surinaamse migratie

Surinaamse migranten zijn in de jaren zestig naar Nederland gekomen. Volgens een rapport van het Sociaal Cultureel Planbureau van 1998 waren deze migranten in eerste instantie beter opgeleid dan de Turkse en Marokkaanse; zij kwamen als vaklieden, administratief opgeleiden en verplegenden terecht in functies op employé-niveau en hoger. In de periode voor de onafhankelijkheid van Suriname kwamen vervolgens ook grote aantallen lager opgeleiden en ongeschoolde Surinamers naar Nederland. Tegenwoordig vormen Surinamers de grootste minderheidsgroep in Rotterdam en Amsterdam, terwijl Marokkanen dat in Utrecht zijn. Het Surinaams-Nederlands wordt dus zowel in Suriname als in Nederland gesproken. Naast Nederland en Vlaanderen maakt ook Suriname sinds 12 december 2003 deel uit van de Nederlandse Taalunie. Er is nog niet veel geschreven over het Surinaams-Nederlands. Er bestaat een woordenboek (Van Donselaar 1989, eerste druk 1977), en enkele grammaticale, sociolinguïstische studies (Charry 1983, De Kleine 1999, 2002). Een leuk weetje is dat naast de vele Vlamingen ook een Rotterdammer van Surinaamse herkomst Het Groot Dictee gewonnen heeft, namelijk Oscar Fernald, de winnaar in 2003.

De schrijfwijze van het Sranan

Het Sranan schrijft men weinig. Er bestaat een eenduidige officiële spelling in Latijns schrift, maar in de praktijk oefent de Nederlandse spelling nog steeds veel invloed uit (zoals *oe* voor *u* /*oe*/, en *j* voor *y* /*j*/) (Dorren 1999: 237).

De uitspraak

Volgens Dorren (1998:238) eindigen woorden in het Sranan op een klinker of op een /ng/. Ook hebben sprekers van het Sranan de neiging om sommige klinkers wat nasaal te kleuren wanneer ze Nederlands spreken. De taalkundige Arends schrijft in *Taalschrift* (2004) dat de meest opvallende verschillen tussen het Surinaams-Nederlands en het Standaardnederlands of ABN juist in uitspraak en woordenschat te vinden zijn. Hij schrijft:

Het meest bekend is waarschijnlijk de bilabiale /w/, in de jaren '70 geparodieerd in het liedje 'Wij willen ww'. In tegenstelling tot de Europees-Nederlandse labio-dentale /w/, die met behulp van onderlip en tanden geproduceerd wordt, is de Surinaams-Nederlandse /w/ bilabiaal. Ze gaat met andere woorden een beetje als een /b/ klinken. Voorts klinken de /z/ en de /v/ veeleer als /s/ en /f/, iets wat onder andere bij nieuwslezer Noraly Beyer waar te nemen is. En er is een merkwaardig verschil in intonatie. Waar de toon in het Europees-Nederlands aan het einde van een mededelende zin daalt, gebeurt dat in het Surinaams-Nederlands niet. Daardoor kan een neutrale mededeling in de oren van een Nederlander of Vlaming soms enigszins verontwaardigd of verongelijkt klinken.

Andere uitspraakkenmerken die in het Surinaams-Nederlands door Surinamers geïmporteerd worden, zijn juist geen schrapperig klinkende g maar een minder gespannen en minder naar achteren gearticuleerde g: /X/, en een rollende, met de tongpunt gemaakte /r/. Dorren (1999:80) beschrijft dat in het Sranan veel eenlettergrepige woorden uit de brontalen, namelijk eerst het Engels en later het Nederlands, een extra slotlettergreep hebben gekregen, met vaak dezelfde klinker als die van het oorspronkelijke woord. Zo is *mouth* geworden tot *mofo*, *koek* tot *kuku* /koekoel/, *wind* tot *winti*, *head* tot *ede*. Maar een harde regel is dit niet, vooral niet bij woorden met een /e/ of /a/: *egg(s)* werd *eksi*, *pand* werd *panti* en *slaaf* werd *srafu* /srafoel/. Deze klankstructuur van het woord – medeklinker – klinker – medeklinker – klinker – blijkt uit onderzoek in alle talen als de ideale structuur te gelden. Volgens Appel (1999) is het deze klankstructuur in combinatie met het idee dat Surinaamse jongeren in trends vooroplopen waardoor veel Sranan woorden in straattaal of jongerentaal voorkomen (zie later).

Een vergelijking tussen de hierboven genoemde woorden *slaaf* en *srafu* laat zien dat de vloeiklanken /l/ en /r/ uitwisselbaar kunnen zijn, zoals in het Chinees. Dorren beschrijft dat deze vloeiklanken buitengewoon mobiel zijn wat hun articulatieplaats betreft – van de tandrand (l en r) tot aan het verhemelte (l) of zelfs de huig (r). In het Sranan zijn de /l/ en /r/ duidelijk van elkaar te onderscheiden, maar ze gedragen zich excentriek. Zo zijn er flink wat woorden waarin de /l/ van het Engelse grondwoord een /r/ geworden is: van *blood* naar *brudu*. Dat gebeurde ook later, toen Nederlands na het Engels het Sranan beïnvloedde. Het Nederlandse woord *plantsoen* werd *pransum*, *plavuis* werd *prafoyisi* en *spiegel* werd *spigri*. Het omgekeerde – een /l/ voor /r/ – kwam evengoed voor. Het Engelse *river* werd *liba*, het Nederlandse *reumatiek*, *lamatiki* en *oranje*, *alanya*. Ook is de plek van de /r/ in het Nederlandse voorvoegsel *ver-* veranderd in *fri-* of *fru-*: *verkooldheid* is *frikowtu*.

Surinaamse jongeren in Rotterdam

In 2003 is in Rotterdam een groep van vier Surinaamse jongeren zes maanden gevolgd in de wijk Feijenoord (Hardenberg 2003). De onderzoeker zag de jongens gemiddeld een keer per week rond zes uur 's avonds. Vaak zaten zij voor hun huis wat te praten of speelden ze voetbal. Naast deze vier jongens zijn ook langskomende vrienden opgenomen (later aangeduid met de letters J, M, A, E). De onderzoeker nam deze jongeren geen interviews af, maar nam deel aan hun gesprekken. Alle data

in dit hoofdstuk zijn uit de spontane gesprekken van deze jongeren afkomstig. De vier jongens van wie het Nederlands systematisch geïnventariseerd is, zijn tussen de vijftien en twintig jaar oud en van creoolse afkomst. Twee zijn in Suriname geboren en op vier- en tienjarige leeftijd met hun ouders naar Nederland verhuisd (respectievelijk met de pseudoniemen Ron en Vin aangeduid, zie later). De andere twee jongens (later Ger en Rom genoemd) zijn in Nederland geboren, terwijl hun ouders uit Suriname komen. Alle vier zijn in Rotterdam-Zuid opgegroeid, in de deelgemeente Feijenoord. Deze jongeren duiden met de benaming Surinaams waarschijnlijk het Sranan aan of het Nederlands gemengd met Sranan.

Surinaams-Nederlands of straattaal?

In de media is veel te lezen over straattaal. Toch weten we nog steeds niet wat voor verschijnsel straattaal precies is. Is straattaal elke variëteit die jongeren met voornamelijk een niet-Nederlandse etniciteit spreken en waarin woorden van andere talen in het Nederlands gemengd worden? Als dit een werkdefinitie is, valt het Surinaams-Nederlands dat bovenstaande jongeren spreken, namelijk het Standaardnederlands gemengd met Sranan elementen, als straattaal te classificeren. Een voorbeeld in het Nederlands van de vier Rotterdamse jongeren is:

Vin: 'Hoezo hij gaat even naar *bakadyari*!?'

Bakadyari komt uit het Sranan en betekent 'achtertuintje'. Eigenlijk vereist deze zin, gezien vanuit de Nederlandse structuur, een lidwoord voor *bakadyari*. Bovendien hoort de combinatie persoonsvorm *gaat* en onderwerp *hij* in de omgekeerde volgorde te staan als er geen stilte na 'hoezo' valt. Hebben we nu te maken met straattaal? Valt *bakadyari* onder het uitermate creatieve gebruik van lexicaal materiaal en is dit woord voor zowel insiders als outsiders herkenbaar als straattaal? In dat opzicht is straattaal niet anders dan vele – of zelfs alle? – jongerentaalvariëteiten waarin het spelen met woorden een essentiële rol speelt om het *wij-* versus het *zij-*gevoel af te bakenen. Lexicale eigenaardigheden vormen daarin de in het oog springende spectaculaire buitenkant van jongerentaal. De Rotterdamse jongens zeggen bijvoorbeeld tegen elkaar 'zo, die schoenen zijn *gruwelijk* man', waarmee ze uitdrukken dat die schoenen erg mooi zijn. Woorden met een negatieve betekenis worden zo binnen de peergroep positief opgevat (vergelijk ook *vet* of *ranzig*, zie Cornips 2001). Zeggen oudere Surinamers, bijvoorbeeld boven de dertig, *bakadyari* ook, of is het woord beperkt tot jongeren onder elkaar? Het gevaar dat elke variëteit waarin jongeren Sranan door het Nederlands mengen als straattaal bestempeld wordt, is niet denkbeeldig. Volgens Appel gebruiken vooral jongeren in Amsterdam en Rotterdam woorden uit het Sranan in het Nederlands: 80 van de 151 woorden die de Amsterdamse scholieren opgeven als straattaalwoorden, komen uit het Sranan. Dit geldt ook voor een aanzienlijk deel van de woorden die als jongerentaalwoorden opgegeven worden in het boekje *Vet* van Wim Daniëls (zie later). Er zijn dus inmiddels veel publicaties over de woordenschat van jongerenvariëteiten onder de noemer van straattaal(?)woorden verschenen, zonder dat we precies weten wat straattaal is. De oorzaak hiervan is dat

in de meeste onderzoeken schriftelijke vragenlijsten aan leerlingen op middelbare scholen uitgedeeld worden om gegevens te verzamelen. Hierin is vooral veel aandacht voor de woordenschat (welke woorden en uitdrukkingen ken je in straattaal(?)). We weten echter niet wat de jongeren precies onder straattaal verstaan, aangezien deze term voor het eerst in de media en in de taalkundige literatuur geïntroduceerd is door René Appel als vervanging van het denigrerende 'smurfentaal'. Appel doet dit in navolging van de sprekers zelf (Appel 1999: 39). Indien jongeren naar straattaal gevraagd wordt, geven zij zelf omschrijvingen zoals: 'jongerenomgangstaal', 'de taal die jongeren verstaan', 'hoe jongeren met elkaar praten', 'de taal van jongeren onder elkaar' en 'de taal die vrienden spreken en ouders niet kunnen verstaan'. Waar we absoluut onvoldoende kennis over hebben, zijn de sociale betekenissen die het gebruik van straattaal(?) oproept, zoals de wijze waarop jongeren onder elkaar straattaal gebruiken (in welke settings, met welke deelnemers, met welke beweegredenen, in alternantie met welke andere talige codes?).

Wat we wel weten is dat de vaak niet-Nederlandse etniciteit van jongeren in de grote steden bij buitenstaanders allerlei ongewenste associaties oproept (Cornips en De Rooij 2003). Een ongewenste associatie is het idee dat jongeren die elementen uit andere talen in hun Nederlands mengen of meerdere talen spreken, gebrekkig Nederlands spreken of dat zij het Nederlands niet als moedertaal spreken. Niets is echter minder waar. Appels onderzoek heeft uitgewezen dat jongeren die het Nederlands niet zo goed beheersen, minder mengen (Appel 1999). Ook de associatie dat een spreker slechts één taal als moedertaal kan spreken, is niet juist (zie ook Backus 2002). Een overgrote meerderheid van de mensen over de hele wereld is vanaf de geboorte met twee of meer talen tegelijkertijd opgegroeid en zij beheersen die beide talen ongeveer even goed als eentalige sprekers. Dus een persoon kan best moedertaalspreker van twee talen zijn. Ten slotte is er een onjuiste associatie dat eentalige sprekers van het Nederlands niets met andere talen dan het Nederlands (en misschien het Engels) te maken zouden hebben, of dat zij geen andere talen gebruiken. Maar in de grote steden bewegen eentaligen zich in een meertalige omgeving. Onder de Rotterdamse en Amsterdamse jeugd bijvoorbeeld vormen jongeren die afkomstig zijn uit etnische minderheden, een meerderheid op de basisschool en middelbare school. Zo laat de Nederlandse Vincent horen waarom het spreken van Surinaams zo aantrekkelijk is (*de Volkskrant* 1998). Het is onduidelijk hoe Vincent de benaming Surinaams invult: Sranan of Surinaams-Nederlands gesproken in Nederland? (zie ook Arends 2003).

'Hier bouw ik zinnen op z'n Surinaams om. Die kun je dan zo mooi laten swingen op het eind.'

Ook de vier Surinaamse jongeren in Rotterdam-Zuid noemen de variëteit die zij onderling spreken straattaal of 'taal van de straat'. Deze jongeren spreken volgens hun eigen zeggen onder elkaar 'Nederlands en Surinaams door elkaar gemixt, zeg maar straattaal.' Zij zeggen het vaak te spreken en zelfs ook tegen volwassenen:

J: 'de hele dag nonstop. Zelfs als ik met mijn moeder praat, mama ik ga *lusu* (Sranan: 'weg'), ja. Ja toch heb je dat soms niet met je vader'

M: 'Soms betrap ik mezelf ook, van eh wat zeg ik misschien begrijpt hij me niet, dan ga je weer normaal praten.'

A: 'Ik praat tegen iedereen zo, behalve tegen mensen die het niet begrijpen, dan schakel je automatisch om.'

Ook zij geven aan dat een invulling van het begrip straattaal, waar de onderzoeker naar vraagt, eigenlijk niets anders is dan Nederlands gemengd met Surinaams waarin Surinaams naar het Sranan kan verwijzen. Het lijkt erop dat hun Nederlands een eigen creatie is waarin het vooralsnog onduidelijk is of zij daarnaast ook Sranan woorden gebruiken die in Suriname als vast leenwoord in het officiële Surinaams-Nederlands zijn opgenomen. Het gebruik van 'Surinaamse' woorden heeft voor deze jongeren een symbolische functie waarmee zij sprekers behorend tot andere etnische groepen kunnen in- en uitsluiten, bijvoorbeeld Nederlanders, Marokkanen of Turken:

(Cornips 2004). Interviewer: 'Hoe zit het met Marokkanen en Turken, mogen zij het (straattaal/Surinaams-Nederlands /LC) wel spreken?'

M: 'Hun zijn flex'.

E: 'Die zijn er helemaal meester in het praten van straattaal.'

en:

Interviewer: 'Met wie zou jij dan zo praten. Met welke bevolkingsgroepen?'

Vin: 'Surinamers, Antillianen maakt niet uit behalve Nederlanders.'

Interviewer: 'Marokkanen ook?'

Vin: 'Ja, Mokro's (Sranan: 'Marokkanen') zijn er meester in.'

De Nederlanders die wel Surinaamse woorden mogen gebruiken volgens de Feijenoord-jongeren, zijn die Nederlanders die tot de eigen vrienden- of kennissenkring behoren. De Rotterdamse jongeren gebruiken om meerdere redenen bewust Sranan in hun Nederlands om zichzelf als lid van de eigen groep te bestempelen en om negatieve attitudes of competitie uit te drukken tegenover die individuen of groepen die niet tot die eigen groep behoren. Bovendien waarderen zij de eigen uitdrukkingen en creaties positief. Het is belangrijk om te weten dat deze jongeren in hun Nederlands elementen gebruiken uit talen die zij niet als moedertaal spreken. De Surinaamse jongeren in Rotterdam spreken geen van allen Sranan als moedertaal, maar hebben wel een passieve kennis ervan, die zich vooral tot de woordenschat beperkt. Bovendien gebruiken zij ook Papiaments in hun Nederlands. Als er bijvoorbeeld een meisje of jonge vrouw langs hun groep loopt, spreken zij haar in het Papiaments aan, ook al spreken zij ook deze taal niet als moedertaal. Zij vertellen dat ze het Papiaments geleerd hebben van hun Antilliaanse klasgenoten:

Papiaments: Vin: 'Unda bo ta bai.' ('waar ga jij naar toe?')
(het partikel *ta* geeft de tegenwoordige tijd aan)

Al met al lijkt het niet zo zinvol om straattaal als een aparte variëteit te behandelen; we kunnen het veeleer beschouwen als een algemene jongerenomgangstaal die in de grote steden gesproken wordt en waarin de taalachtergrond van vrienden of van de *peer group* bepaalt welke taal als bron van ontlening kan dienen. In Amsterdam en Rotterdam, waar Surinamers de grootste minderheidsgroep vormen, ontlenen jongeren indirect of direct veel uit het Sranan (zie het onderzoek van Appel). Zo circuleert op MTV halverwege 2004 en op de andere tv-kanalen later dat jaar een reclame waarin te zien is hoe twee oude dametjes in een zeer ouderwets interieur (permanetjes, tapijtje op tafel, tikkende klok etc.) een kopje Douwe Egberts koffie drinken en met elkaar in straattaal spreken. Deze reclame is zeer populair onder tieners en jongeren. In hún conversatie komt eveneens veel Sranan voor, dat gelijkgesteld wordt aan straattaal. Hier is de tekst van de twee oude dames:

A: Dus *check* ik zit in mijn *waggi*

50 Cent pompt uit mijn speaker

Je weet toch, gewoon *chill*

Dus ik *boek* die bak *vet* hard toch

Komt die *skowtu* met zijn *neppe patas*

B: *Noo!*

A: Zegt die *copper* tegen me dat ik hier niet zo hard mag *boeken* en dat ik hem *duku* moet *passen*

B: *Tsss!*

A: Ik zeg; 'Hé doe *moeilijk*, ik ben je *bitch* niet.'

B: *Gruwelijk!*

Verklaring van de cursief gezette woorden:

check [Engels] = kijk

waggi [Sranan] = auto

50 Cent = Amerikaanse rapper

chill [Engels] = relaxen, ontspannen

boek [buku: Sranan] = veel gas geven

bak [Nederlands] = auto

vet [Nederlands] = goed

skowtu [Sranan] = politie(agent). *Skowtu* is afgeleid van het inmiddels verouderde Nederlandse *schout* (Arends 2003).

neppe [Nederlands] = namaak

pata [Sranan] = schoenen

Noo = langgerekte uitroep, gebruikt door Surinaamse jongeren

copper [Engels] = politieagent of van Sranan *kopro* = creool met lichte huidkleur; vaak spot

boeken [buku: Sranan] = veel gas geven

duku [Sranan] = geld. Het woord *duku* is volgens Arends (2003) zelf weer ontleend uit het Sarnami dat de Surinaamse variëteit van het Hindi is

passen [Engels] = geven

Tsss [Sranan] = imitatie van tjoerie?

moelijk [Nederlands] = gewoon, makkelijk?

bitch [Engels]

gruwelijk [Nederlands] = cool, tof

Zo komt het dat de zogenoemde 'straattaal' in elke stad/wijk er anders uit kan zien, afhankelijk van context, leeftijd, de setting en participatie van meertalige jongeren die uit meerdere talen naast het Nederlands kunnen putten. Datgene wat de Rotterdamse jongeren van Surinaamse herkomst straattaal noemen, is – afgezien van het Papiaments – bij nadere beschouwing Nederlands waarin voornamelijk inhoudswoorden uit het Sranan gemengd zijn. Dit is ook Surinaams-Nederlands te noemen.

Het Rotterdamse corpus: Sranan woorden in de Nederlandse zin

De jongens gebruiken woorden uit het Sranan in hun Nederlands (Hardenberg 2003), zoals plaatsnamen:

'Een band uit *Aga* (Den Haag).'

'Ik ga naar *Damsko* (Amsterdam).'

'Kom, we gaan naar *Spikrie* (Spijkenisse).'

en eigennamen:

'*Jaxie* (Ajax) moest biggelen voor die bal.'

'Heb je met een *Mokro* (Marokkaan)?'

De inhoudswoorden uit het Sranan kunnen voorafgegaan worden door een lidwoord, een aanwijzend voornaamwoord, door het ontkennend bijwoord *geen* of door een vraagwoord als *welke*. Deze 'menging' voldoet precies aan de regels van het Standaardnederlands:

'Dan ben je echt een *banga* (hoer).'

'Er was een *fesa* (feest) in Royal.'

'Hij is echt een *ggoman* (homo, letterlijk: kont man).'

'Die *kil/ke* (jongen, Surinaams-Nederlands: kerel, vent) van gisteren.'

'Hij is een goeie *mati* (vriend).'

'Ik heb geen *moni* (geld).'

'Welke *pata* (schoenen) ga je halen?'

'Geef me een *pisi* (stukje).'

'Die *sma's* (meisjes) die hier waren.' Het woord *sma* is in de specifieke betekenis van 'meisje' afkomstig uit *wakaman tongo* – letterlijk 'taal van de hosselaars' –, een Surinaamse geheimtaal waarin klanken en/of lettergrepen omgedraaid worden (Arends 2003).

'Als ze hier vaker komt, gaat ze ook die *taki's* (spraak) ook overnemen.'

'Ik wou dat ik een *waggi* (wagen) had.'

Het woord *boeler* in 'Hij is echt een *boeler*' (mannelijk homoseksueel contact (grof)) komt uit het Surinaams-Nederlands van Suriname. Aanpassing aan het Nederlands blijkt ook uit de toevoeging van een meervouds-*s* aan de Sranan woorden *trobi* en *tori*:

'Je hoort onmin *toris* (verhalen).'

'Ik had onmin veel *trobis* (ruzie) met hun.'

Er hoeft in het Standaardnederlands geen lidwoord te verschijnen als het zelfstandig naamwoord een niet-telbare identiteit is zoals *geld*:

'Heb je *duku* (geld)?'

Ook hoeft er geen lidwoord te verschijnen in een verbinding met een voorzetsel zoals 'naar school':

'Ik moet morgen naar *skoro* (school).'

Naast het lidwoord kan het inhoudswoord uit het Sranan ook voorafgegaan worden door een bezittelijk voornaamwoord; dit is alweer precies volgens de regels van het Standaardnederlands:

'Jij gaat al twee jaar met je *chimeid*.' (chick/chikkie = meisje)

'Zijn *fesi* (gezicht) was *panya* (in stukken vallen).'

'Hoe heet *die poku* (muziek).'

Er zijn ook gevallen waarin geen lidwoord verschijnt, terwijl dit volgens de Nederlandse structuur wel vereist is, zoals in:

'Geef me *afu* (helpt).'

'Ik heb gehoord er was *feti* (gevecht, zie onder) hier.'

'*Skowtu* (politie) stond voor de deur.'

Het is opvallend dat de bijvoeglijke naamwoorden die uit het Sranan ontleend worden, alle predicatief gebruikt worden. Voorbeelden hiervan zijn:

'Hij is echt echt *faya* (niet in orde) man.'

'Het was *kowru* (koud) die dag.'

'Hij werd helemaal *law* (gek).'

'Het bestaat niet dat je altijd *bun* (goed) met een meid ga blijven.'

'Mijn cd's zijn *lusu* (weg).'

'Hij heeft *onmin* (erg veel) vriendinnen.'

'Zijn *fesie* was *panya* (kapot).'

'Ze zei dat ze onmin *span* (aantrekkelijk) was.'

'Het is *switi* (lekker) man.'

'Dit is echt *tranga* (sterk, hard, erg goed).'

Er is in het hele corpus slechts één geval van een attributief bijvoeglijk naamwoord, namelijk *bigi* (groot):

'Een *bigi* (grote) walkman.'

Voorbeelden van bijwoorden die uit het Sranan ontleend worden, zijn:

'Ze speelden *bun* (goed) lomp.'

'Ik ga *lusu* (weg).'

'Ik zie je *tamara* (morgen).'

'Die play duurde onmin *tayas* (lang).'

Fawaka is een favoriete begroeting:

'He *fawaka*.' (hoe gaat het?)

'*Fawaka* (hoe zit het) met die foto's'

Een ander vraagelement is *kiko*? 'wat' dat uit het Papiaments komt:

De jongens noemen elkaar graag *brada*:

'Hoe gaat het met je *brada* (broer).'

'Nee *brada* (broer), je hebt het fout.'

Het is opvallend dat werkwoorden uit het Sranan nauwelijks zelfstandig of alleen kunnen voorkomen (dus als persoonsvorm); ze vereisen een Nederlands hulpwoord zoals *gaan*, *komen* en *kunnen*. Bovendien is het bijzonder dat deze Sranan werkwoorden geen Nederlandse vervoeging krijgen.

'Ik ga *daga* (slapen) man.'

'Kom *feti* (vechten).'

'Zo ze ging *krei* (huilen) aan de telefoon.'

'Ik ga *lon* (rennen).'

'Ik ga die boy *naki* (slaan).'

'Ik ga *sribi* (slapen).'

'Ik kan niet *waka* (lopen) man.'

Er is slechts één voorbeeld waarin het Sranan werkwoord wel zelfstandig optreedt, namelijk in 'Hij *kirt* (plaagt) me'.

In de bovenstaande voorbeelden verschijnt het Sranan werkwoord als infinitief (ook al heeft het geen Nederlandse *-en* uitgang), maar het kan ook als voltooid deelwoord optreden:

'Hij had ze geklaard (afmaken, neuken) (*klari* = afmaken, klaren).'

'Heb je haar geklaard (afmaken, neuken).'

Waarschijnlijk heeft het niet zelfstandig voor kunnen komen van het Sranan werkwoord en het ontbreken van de *-en* uitgang bij de infinitief te maken met het zeer jonge taalcontact dat er tussen sprekers van het Sranan en het Nederlands bestaat. Immers, kijken we naar het Engels, dat al een veel langere periode in Nederland bekend is via de media e.d., dan zien we dat Engelse werkwoorden wel zelfstandig kunnen voorkomen en ook alle Nederlandse vervoegingen kunnen krijgen, namelijk de uitgang *-en* bij infinitieven en *ge-X-(e)d/t* bij voltooid deelwoorden:

'Je moet vaker met ons chillen (ontspannen).'

'Zo ben je echt gebrainwashed (gehersenspoeld).'

'Als je er slecht bijloopt word je gedist (voor gek zetten).'

'Hij had de juiste merk aan maar toch gingen ze hem dissen (voor gek zetten).'

'Heb je gefixt (geneukt)?'

'Onmin meisjes flowen (versieren).'

'Net zaten we X. te fucken (vervelen).'

'Van jou moet een beetje gefreshed (bijgewerkt) worden.'

'X. heeft mij ook geflashed (in de maling nemen) man.'

Naast werkwoorden gebruiken de jongens ook Engelse zelfstandige naamwoorden. Behalve in 'Ik wil echt niet naar jail (gevangenis)' waarin een lidwoord voor jail ontbreekt, voldoen alle ontleningen aan de zinsstructuur van het Standaardnederlands:

'Ze hadden stoere outfits (kleding).'

'Ik heb beef (ruzie) met hun.'

'Ik zat in de flow (relatie) met X.'

Er is een enkel Engels bijvoeglijk naamwoord te vinden dat predicatief gebruikt is:

'Hun zijn flex (tof) man.'

Woordenschat

Veel woorden die in het boek *Vet* van Wim Daniëls (pp. 98-105, 121-126) onder straattaal ingedeeld zijn, komen uit het Sranan. Deze woorden laten in Daniëls schrijfwijze al zien, hoeveel invloed de Nederlandse spelling op het Sranan heeft, namelijk *oe* in plaats van *u /oe/* en *j* in plaats van *y* voor */j/*:

aboeng 'goed' van Sranan *a* 'het' en *bun* 'goed'

afoe 'sigarettenpeukje' van Sranan *afu* 'helft, half'

agoe 'beest' van Sranan *agu* 'varken, ongemanierd persoon'

aks 'vraag' van Sranan *aksi*

anoe 'hand' van Sranan *anu*

bana 'piemel' van Sranan *bana* 'kookbanaan'

biggie 'dik' van Sranan *bigi* 'groot'

bigi fasi 'kapsones' van Sranan *bigi fasi*

bossi 'zoenen' van Sranan *bosi*

brasa 'omhelzen, knuffelen' van Sranan *brasa*

breti 'blij' van Sranan *breiti*

broeia 'in de war, moeilijk' van Sranan *bruya*

dampoe 'stank' van Sranan *dampu*

doekoe 'geld' van Sranan *duku*

dotie 'vies' van Sranan *doti*

droengoe 'dronken' van Sranan *drungu*

faka?, *fawaka?* 'hoe gaat het' van Sranan *fawaka*

fassen 'aanraken' van Sranan *fasi*

fattie 'dik' van Sranan *fatu* 'dik'

fattoe 'grap' van Sranan *fatu*

fesa 'feest' van Sranan *fesa*

flokke 'cool' van Sranan *flogo*

fotto 'stad' van Sranan *foto*

gi wan pingi 'geef een wenk' van Sranan *gi wan pingi*

goedoe 'schatje' van Sranan *gudu*

jangen 'eten' van Sranan *nyan*

krasbal 'geslachtsziekte' van Sranan *krassen* 'krabben, jeuken'

krasi 'geil' van Sranan *krasi*

krossies 'keren' van Sranan *krosi*

lauw 'geweldig' van Sranan *law*

loesoe 'weggaan' van Sranan *lusu*

mattie 'vriend' van Sranan *mati*

mi abi spier 'ik heb een erectie' van Sranan *mi abi spier*

moffo 'mond' van Sranan *mofo*

nakken 'slaan, slopen, stelen' van Sranan *naki*

nivi 'mes' van Sranan *nefi*

no spang 'maak je niet druk' van Sranan *no span* 'geen spanning'

osso 'huis' van Sranan *oso*

pattas 'schoenen' van Sranan *pata*

planga 'bril' van Sranan *planga*

poeti wieri 'schaamhaar' van Sranan *wiwiri*

prakseri 'nadenken' van Sranan *prakseri*

scorro 'school' van Sranan *skoro*

scoto 'politie' van Sranan *skowtu*

sis 'zus' van Sranan *sis*

skeer 'blut' van Sranan *sker*

skitta 'overall schijt aan hebben' van Sranan *sket* 'schijten'

sma, *smatje* 'meisje, schatje' van Sranan *sma*, *suma* 'persoon, vrouw, vriendin'

spang spang 'spliksplinternieuw' van Sranan *span* 'spannend'

tjollie 'jongen' van Sranan *toli*
tranga 'geweldig' van Sranan *tranga*
waggie 'auto' van Sranan *waggie*

Andere voorbeelden van Sranan leenwoorden zijn de volgende voedingsmiddelen en gerechten die Van Dale (1999) hebben gehaald. Ze worden regelmatig op Nederlands-talige websites genoemd: *bakabana*, *bojo/boyo*, *fiadoe/fiadu*, *mope* en *pom*.

Bovendien kent het Standaardnederlands ingeburgerde leenwoorden uit het Surinaams-Nederlands, zoals *schaafijs*, *kousenband* en *buitenvrouw* voor 'elders wonende bijzit'. De aanduiding *buitenvrouw* is in Nederland algemeen bekend geworden door het gelijknamige boek van Joost Zwagerman uit 1994. Ook een uitdrukking als *fiis goed* met een lang aangehouden *is* en zonder onderwerp is een directe ontlening uit het Surinaams-Nederlands.

Syntaxis

Voorzetsels

In het Nederlands kunnen voorzetsels voor én achter het zelfstandig naamwoord staan, als in 'ik ga *naar* de stad *toe*'. In het Surinaams-Nederlands, zowel in Suriname als in het Rotterdamse corpus, wordt in combinatie met het werkwoord *gaan* alleen een voorzetsel gebruikt:

Ger: 'Ze *gaan* beter eerst *naar* ons denk ik hoor.'

Bezitsrelatie door middel van genitief

In het Rotterdamse corpus kan de bezitsrelatie weergegeven worden als een nageplaatste genitief (in plaats van bijvoorbeeld een *van*-bepaling). Vergelijk de volgende zinnen uit het corpus:

Ron: 'Ja, hij wil *onmin mensen hun nichtje* flowen, zo is hij, zo'n mannetje is hij.'

Dit betekent: 'hij wil *het nichtje van veel (onmin) mensen versieren (flowen)*'

Een ander voorbeeld is:

Ger: 'Die met die grote hoofd *haar zusje*'.

... waarin bedoeld wordt: 'het zusje van die met het grote hoofd'

'Hun' als onderwerpsvorm

Net als in het randstedelijk Nederlands komt in het Rotterdamse corpus 'hun' als onderwerpsvorm voor:

Ron: 'die ding zegt tien uur, *hun* zijn nog op straat.'

Ron: 'die ding zegt elf uur, *hun* kijken tv.'

Woordvolgorde

Net als in 'Hoezo hij gaat even naar bakadyari' hoeft in het Surinaams-Nederlands in Suriname de werkwoordsvorm in de hoofdzin niet onmiddellijk na een bijwoord of ander element te komen. Het kan in de derde positie, na het onderwerp, verschijnen (De Kleine 2002: 219):

daarom die Javanen *kwamen* nooit in ons huis na zes uur
 toevallig hij *is* laatst doodgegaan

In bijzinnen in het Surinaams-Nederlands in Suriname hoeft de werkwoordsvorm niet op de laatste plaats in de zin te verschijnen, maar kan deze aan het lijdend voorwerp voorafgaan, als in:

want hij vond ik *ben* te lang weggebleven
 ze heeft gezegd ze *heeft* dat zusje wel gewaarschuwd

Ook in het Rotterdamse corpus zijn diverse voorbeelden te vinden van bijzinnen waarin de werkwoordsvorm niet op de laatste plaats in de bijzin staat. Er is geen voegwoord *dat* aanwezig. Dit komt vooral voor bij de werkwoorden *denken*, *weten*, *zeggen* en *horen*, die aan de bijzinnen voorafgaan:

M: 'oh dat bedoel je, ik *denk* misschien betekent het iets anders of zo.'

Ger: 'je *weet* je moet met respect praten aan de telefoon.'

Ger: 'ook al ben je met een groep, je *weet* je moet zeggen ja mama, is goed mama.'

Ron: 'hij *zegt* het is een Diesel broek gewoon.'

Rom: 'ik heb *gehoord* je hebt een vriendin daar.'

Rom: 'ik heb *gehoord* die boy is zelf gaan aangeven.'

Ger: 'ja zeg eerlijk, je *hoort* X zoekt je.'

Het kan zijn dat de bovenstaande zinnen de directe rede weergeven. In dat geval is het ontbreken van een voegwoord en de plaats van de werkwoordsvorm volgens de regels van het Standaardnederlands. Wat hier echter tegen pleit is dat het onderwerp van de hoofdzin en de afhankelijke zin identiek kunnen zijn:

Ron: 'hij *denkt* hij is in Moskou met zijn dikke kleding.'

Rom: 'hij *denkt* hij is echt zakelijk met zijn piercing.'

Dat is vreemd in een directe rede. Vergelijk hiervoor: 'Piet zei: "Piet gaat naar huis"' met 'Piet zei: "Ik ga naar huis."'

Werkwoorden

Het hulpwerkwoord komen

Het is opvallend dat het hulpwerkwoord *komen* met het werkwoord *krijgen* gecombineerd kan worden. Het hulpwerkwoord drukt de aanzet tot de toekomstige activiteit op *m'n dak krijgen* uit:

'Ja, niet dat ik hier straks een Mokro (Marokkaan) op m'n dak *kom* krijgen.'

Het hulpwerkwoord gaan

Gaan als hulpwerkwoord kan – evenals in het Surinaams-Nederlands (De Kleine 1999: 106) – met een infinitief gecombineerd worden als het geen intentionaliteit van de spreker uitdrukt, zoals *horen*, *blijven* en *worden*. Uit het Rotterdamse corpus:

Ron: 'Als je hier langs loopt en je hoort Surinaamse muziek dan weet je al, in de Xstraat *ga* je het niet *horen*.'

Ger: 'Het bestaat niet dat je bun met je meisje *gaat blijven* nooit.'

Ron: 'Maar wanneer ik zeg X je bent lekker man *gaat* ie gek *worden*.'

Ger: 'Kijk als je er dom bij loopt, *ga* eerlijk *zeggen*, als je er dom bijloopt, krijg je geen aandacht.'

Vin: 'Nu kan ik ook dingetjes *gaan zeggen*.'

Het volgende gespreksfragmentje is illustratief voor het gebruik van *gaan*:

Ger: '... hier belt, "wie is het? de politie, wil je meekomen"?'
Ze lachen allemaal.

Ron: 'Wilt u even naar beneden komen, je *gaat* nog u *horen*.'

Ron: 'Hun zijn nog netjes.'

Rom: 'Als koti mij zegt je moet twee maanden zitten, *ga* ik *zeggen* je bent gek in de oren.'

Een mooi voorbeeld van het gebruik van *gaan* als hulpwerkwoord staat in het stukje van Van Kempen (geciteerd in de inleiding van het de tekst over het Surinaams-Nederlands in Suriname hiervoor):

"U *gaat* het niet *gaan* vinden", zegt hij. (...)

'Maar die hindostaan *gaat* zijn roti meenemen, toch?'

'Want die masala: u *gaat* het niet schoon krijgen.'

'Dus hoe *ga* je doen dan?'

Passief/actief

In het Surinaams-Nederlands in Suriname kan het onderwerp in de onderwerpsvorm in een actieve zin toch de activiteit van het predicaat als lijdend voorwerp ondergaan. Voorbeelden zijn:

ik ga operatie doen	voor	ik zal geopereerd worden
het kind gaat dopen	voor	het kind zal gedoopt worden
ik heb een foto gemaakt	voor	van mij is een foto gemaakt

Grammaticaal geslacht

Lidwoord

In het Surinaams-Nederlands in Suriname gebruikt men ook de vorm *die* als bepaald lidwoord (en niet als aanwijzend voornaamwoord met deiktische interpretatie als in het Standaardnederlands). *Die* verwijst vaak naar iemand van wie of iets waarvan de identiteit niet bekend is bij de spreker en/of luisteraar. In het Standaardnederlands verschijnt dan het onbepaalde lidwoord *een* of geen lidwoord (zie De Kleine 2002):

je haalt al *die* vitamines van *die* vis weg

die jonge dame van tegenwoordig

omdat *die* ouders eerst willen zien hoe gaan ze eerst met de oudste om

je moet *die* tools ook hebben om *die* mensen tot *die* motivatie te krijgen

zijn *die* mensen van talen zijn vreselijk moeilijk zei *die* (AN = een) dame

De Rotterdamse jongeren van Surinaamse herkomst gebruiken de vorm *die* op dezelfde wijze. Zo zegt Ger *die lipje* in plaats *dat lipje* als hij vertelt hoe hij zijn gymshoenen draagt:

'wat *die* lipje zo... bij mij moet *die* lipje voor.'

en Vin zegt:

'waar komt *die* oranje vandaan?'

Deze Rotterdamse jongeren gebruiken ook het lidwoord *de* in plaats van *het*:

'Hij had *de* juiste merk aan maar toch gingen ze hem dissen.'

De verbuiging van het attributieve bijvoeglijke naamwoord

Net als in het Marokkaans- en Turks-Nederlands krijgt ook het bijvoeglijk naamwoord dat aan een onzijdig onbepaald zelfstandig naamwoord voorafgaat in het Rotterdamse corpus een *-e* aangehecht. De uitgang *-e* in de bijvoeglijke naamwoorden past bij een mannelijk/vrouwelijk woord, terwijl de bijvoeglijke naamwoorden staan bij de zelfstandige naamwoorden die in het Standaardnederlands onzijdig zijn (*het lichaam*, *het meisje*, *het merk*, *het Engels*):

Ger: 'Ik heb een *mooie* lichaam.'

Ger: 'Zie je een *zwarte* meisje achter die xx.'

'Kijk, Levi's is een *goeie* merk, maar toch hadden ze hem gedist van je schoenen doen 'em niet.'

Ron: 'Het is een beetje gebroken Engels, een beetje *zelfgemaakte* Engels.'

Toekomstvisie

De overgeneralisatie van het bepaalde lidwoord *de* ten koste van *het* en de verbuiging van het bijvoeglijk naamwoord heeft waarschijnlijk niets te maken met een eventueel bewuste manipulatie, zoals dat heel creatief met woorden in jongerentaal gebeurt. Het is opvallend dat overgeneralisatie van het lidwoord en verbuiging van het bijvoeglijk naamwoord in alle jongerenvariëteiten voorkomt, of het nu Marokkaans-Nederlands, Turks-Nederlands, Indisch-Nederlands of Surinaams-Nederlands is. Een dergelijke vereenvoudiging heeft zich in het Engels al veel eerder voltrokken, eveneens onder invloed van intensief taalcontact. Ook in de wordingsgeschiedenis van het Afrikaans heeft taalcontact geleid tot een situatie waarin slechts één grammaticaal geslacht 'bewaard' is gebleven.

Het is bijzonder dat de syntactische verschijnselen niet door de sprekers opgemerkt worden. Wanneer je ze vraagt wat karakteristiek is voor hun jongerentaal, zullen ze hun meest nieuwe creaties laten horen, maar niet *de Engels* of *zelfgemaakte Engels*. Het feit dat ze dit nooit noemen, duidt meer op een niet zo toegankelijk niveau van de grammatica voor de spreker. In hun eigen code creëren jongeren bewust nieuwe woorden of ontlenen zij materiaal uit andere talen en eigenen zich dat toe door het (meestal) op de een of andere manier in uitspraak of betekenis te veranderen. Deze voor iedereen – insider zowel als outsider – waarneembare en kenmerkende woorden én uitdrukkingen zullen de jongeren relatief eenvoudig in kunnen wisselen voor het meer neutrale Standaardnederlands, als zij vinden dat de situatie dat vereist of als zij ouder worden. Wat deze jongeren zeer waarschijnlijk *niet* zullen 'verliezen' zijn de syntactische kenmerken als regelmatige verbuiging van het bijvoeglijk naamwoord, omdat het hier waarschijnlijk meer gaat om onbewuste grammaticale kennis, die veel minder aan bewuste manipulatie onderhevig is (Cornips en De Rooij 2003).

Literatuur

- Appel, R. (1997), 'Jeugdtaal is van alle tijden en van voorbijgaande aard', in: *Het Parool* 24-12-1997.
- Appel, R. (1999), 'Straattaal. De mengtaal van jongeren in Amsterdam', in: *Thema's en trends in de sociolinguïstiek* 33. *Toegepaste taalwetenschap in artikelen* 62 2, 38-55.
- Arends, J. (2004), 'Nederlands met een kleurtje', in: *Taalschrift* 26/01/04: <http://taalschrift.org/reportage/000466.html>.
- Arends, J. (2003), 'Bakra mofo, blaka tongo. Surinaamse elementen in de straattaal van Amsterdam', in: *Appel heeft het gedaan*, F. Kuiken (red.) Amsterdam: Bert Bakker.
- Backus, A. (2002), 'Etniciteit als sociolinguïstische factor', in: *Levende Talen Tijdschrift* 3-1: 3-10.

- Charry, E. (1983), 'Een sociolinguïstische geschiedenis van het Surinaams-Nederlands', in: *De talen van Suriname: achtergronden en ontwikkeling*, E. Charry, G. Koefoed en P. Muysken (red.), 138-161, Muiderberg: Coutinho.
- Cornips, L. (2004), 'Straattaal: Sociale betekenis en morfo-syntactische verschijnselen', in: *Taeldeman, man van de taal, schatbewaarder van de taal*, Johan De Caluwe, Georges De Schutter, Magda Devos, Jacques Van Keymeulen (red.), Gent: Academia Press, 175-188.
- Cornips, L. (2002), 'Etnisch Nederlands in Lombok', in: *Een buurt in beweging. Talen en Culturen in het Utrechtse Lombok en Transvaal*, Hans Bennis, Guus Extra, Pieter Muysken en Jacomine Nortier (red.), Amsterdam, Stichting Beheer IISG, 285-302.
- Cornips, L. (2000), 'Inherente normen binnen de eigen groep: "Hun doen allemaal van die rare woorden, weet je"', in: *Taal en Tongval* 52, 1.47-60.
- Cornips, L. en V. de Rooij (2003), "'Kijk, Levi's is een goeie merk: maar toch hadden ze 'm gedist van je schoenen doen 'm niet". Jongerentaal heeft de toekomst', in: J. Stroop (red), *Het Nederlands van Nu en Straks. Waar gaat het Nederlands naar toe?*, Prometheus: Amsterdam.
- Daniëls, W. (2004), *Vet! Jongeren taal nu en vroeger*, Utrecht: Spectrum.
- De Kleine, C.M. (1999), *A morphosyntactic analysis of Surinamese Dutch as spoken by the creole population of Paramaribo, Suriname*, Michigan: Umi Dissertation Services.
- De Kleine, C. (2002), 'Surinamese Dutch', in: *Atlas of the languages of Suriname*, Carlin, E.B. en J. Arends (red), Leiden: KITLV Press.
- Donselaar, J. van (1989), *Woordenboek van het Surinaams-Nederlands*, 2e herziene en uitgebreide druk, Muiderberg: Coutinho.
- Dorren, G. (1999), *Nieuwe tongen. De talen van migranten in Nederland en Vlaanderen*, Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Hardenberg, M. (2003), *Streetlanguage*. Stageverslag en afstudeerscriptie, Meertens Instituut/ Haagse Hogeschool.
- Snijders, Ronald (1994), *Surinaams van de straat (Sranantongo fu strati)*, Amsterdam: Prometheus.
- Stichting Volkslectuur Suriname (1995), *Woordenlijst/Wordlist Sranan-Nederlands, Nederlands-Sranan, English Sranan*, 3e uitgave, Paramaribo: Vaco.